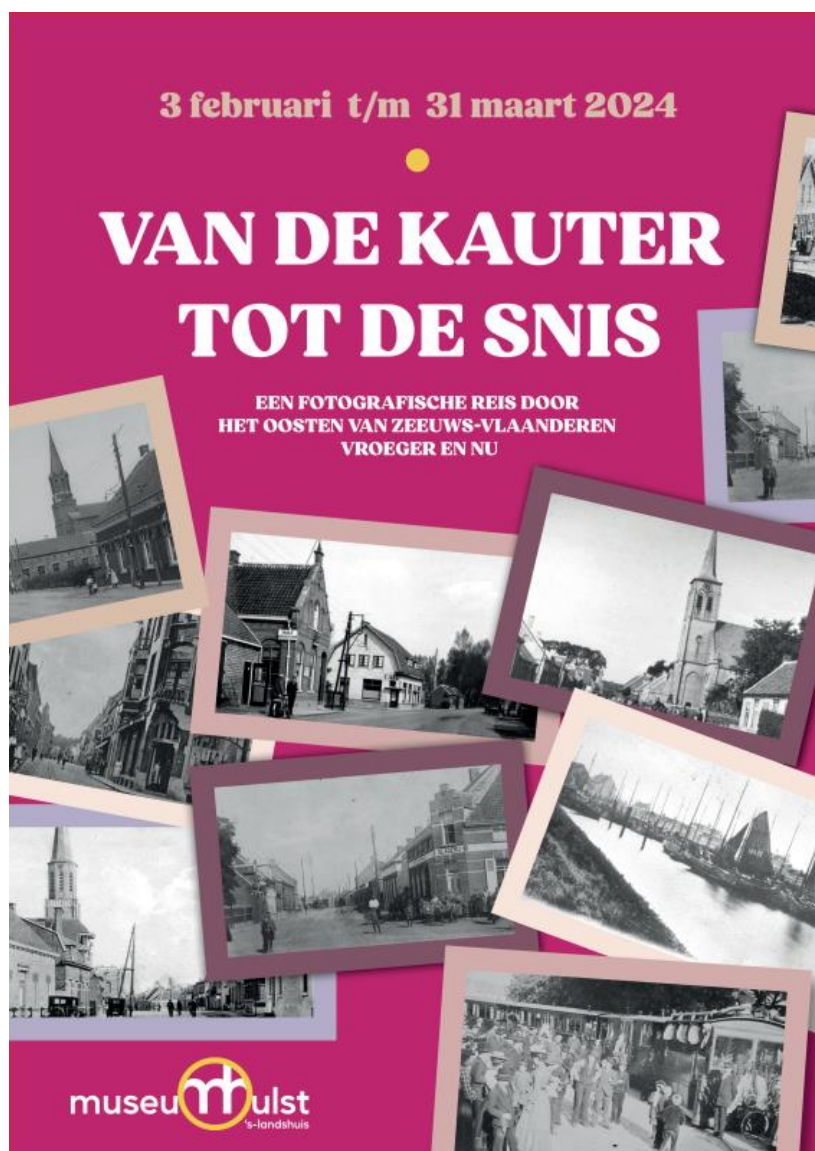

VAN DE KAUTER TOT DE SNIS

EEN FOTOGRAFISCHE REIS DOOR HET
OOSTEN VAN ZEEUWS-VLAANDEREN
VROEGER EN NU

Een expositie in Museum Hulst, 's-Landshuis
3 februari t/m 31 maart 2024

INLEIDING

Deze expositie gaat over veranderingen. Steden en dorpen veranderen door nieuwe bouwprojecten, herontwikkeling van gebieden en verandering in ontwerp. Daarnaast kunnen economische veranderingen effect hebben op de infrastructuur en aard van bedrijvigheid. Technologische veranderingen zoals de komst van de auto leidde tot veranderingen van wegen en parkeerplaatsen en sinds kort het plaatsen van laadpalen. Demografische verandering zoals veroudering, bevolkingssamenstelling en levensstijl. Culturele en maatschappelijke ontwikkelingen en veranderingen. Bijvoorbeeld architectuur, sociale woningbouw. Politieke besluitvorming zoals vergunningen, bouwvoorschriften en zoning. De klimaatverandering, het plaatsen van zonnecellen en warmtepompen. Al deze factoren helpen bij het begrijpen van de veranderingen in stads- en dorpsgezichten.

Is in de gemeente Hulst de laatste 100 jaar veel veranderd?

Om dat te laten zien hebben is een expositie ingericht met een keur aan oude foto's. Deze komen uit de collectie van Carlo Buijsrogge. Van 17 foto's zijn in 2023 door Karel Lansu nieuwe opnames gemaakt, zoveel mogelijk op dezelfde locatie als op de oude foto's.

Molen in Stoppeldijk, Rapenburg, ca. 1900

Inhoud

Inleiding	3
Ontwikkelingen in de fotografie	6
Ansichtkaarten met dorps- of stadsgezichten	8
Fietsroute langs de locaties	10
Routekaart	11
Hulst vroeger en nu, overzicht van de foto's	
1 Hulst	12
2 Sint-Jansteen	14
3 Kapellebrug	16
4 Clinge	17
5 Nieuw-Namen	18
6 Emmadorp	20
7 Graauw	21
8 Paal	22
9 Kruispolderhaven	24
10 Lamswaarde	25
11 Kloosterzande	26
12 Groenendijk	28
13 Walsoorden	29
14 Ossenisse	30
15 Hengstdijk	32
16 Boschkapelle	33
17 Terhole	34
Colofon	35

Ontwikkelingen in de fotografie

De (oude) foto's in deze expositie zijn vaak gemaakt door beroepsfotografen. Dikwijls voor ansichtkaarten. De fotografie heeft door de jaren heen enorme technologische ontwikkelingen doorgemaakt, waardoor het zowel voor professionals als amateurs toegankelijker en geavanceerder is geworden. Hieronder is een beknopt overzicht van enkele belangrijke technologische ontwikkelingen in de geschiedenis van de fotografie.

Het allereerste commercieel succesvolle fotografische proces werd uitgevonden door Louis Daguerre (1839). Het daguerreotypieproces maakte het mogelijk om unieke beelden op gepolijste zilveren platen vast te leggen.

In de jaren zeventig van de 19^e eeuw verving het gelatine zilverdrukproces de oudere collodiontechnieken. Deze methode maakte het mogelijk om fotografische emulsies op een flexibel filmformaat aan te brengen, wat leidde tot de ontwikkeling van rolfilm en kleinere, draagbare camera's.

Met de introductie van de Kodak Brownie-camera na 1900 werd fotografie toegankelijker voor het grote publiek. Het was een eenvoudige, betaalbare camera die door amateurs kon worden bediend. Door de komst van de rolfilm werd het gemakkelijk om foto's te maken en deze op te sturen voor ontwikkelen en afdrukken.

Terwijl zwart-witfotografie de norm was, werd tussen de jaren 1930 en 1940 belangrijke vooruitgang geboekt in kleurenfotografie. Kodachrome kleurenfilms maakten het mogelijk om levendige kleurenfoto's te produceren.

Met de introductie van de kleinbeeldcamera (1920-1930) zoals de Leica, werd het mogelijk om compacte camera's met 35 mm-film te gebruiken. Dit bevorderde de straatfotografie en gaf fotografen meer mobiliteit.

Rond 1930 kwam de spiegelreflexcamera op de markt. Deze maakte het mogelijk om het beeld direct via de lens te bekijken, wat resulteerde in nauwkeurigere compositie en scherpstelling.

De Polaroid-camera, geïntroduceerd omstreeks 1940, maakte het directe afdrukken mogelijk zonder de noodzaak van externe ontwikkeling.

De overgang van film naar digitale fotografie (1970-1980) markeert een van de meest ingrijpende veranderingen in de fotografiëgeschiedenis. De ontwikkeling van de eerste digitale camera's, zoals de Kodak DCS, opende de deur naar een nieuw tijdperk van fotografie met directe weergave en bewerking van beelden.

De opkomst van smartphones (2000) met geavanceerde, ingebouwde camera's heeft fotografie nog verder gedemocratiseerd. Apps voor beeldbewerking en de mogelijkheid om foto's direct te delen, hebben fotografie toegankelijk gemaakt voor een breed publiek.

De introductie van spiegellose camera's (2010) combineert de draagbaarheid van compactcamera's met de beeldkwaliteit en veelzijdigheid van spiegelreflexcamera's. Deze camera's bieden geavanceerde functies en verwisselbare lenzen zonder de grootte van traditionele spiegelreflexcamera's.

Deze ontwikkelingen hebben de wereld van de fotografie gevormd en de manier waarop amateurs hun creativiteit kunnen uiten, drastisch veranderd.

Kodak Brownie No. 2 (1901-1935)

Ansichtkaarten met dorps- of stadsgezichten

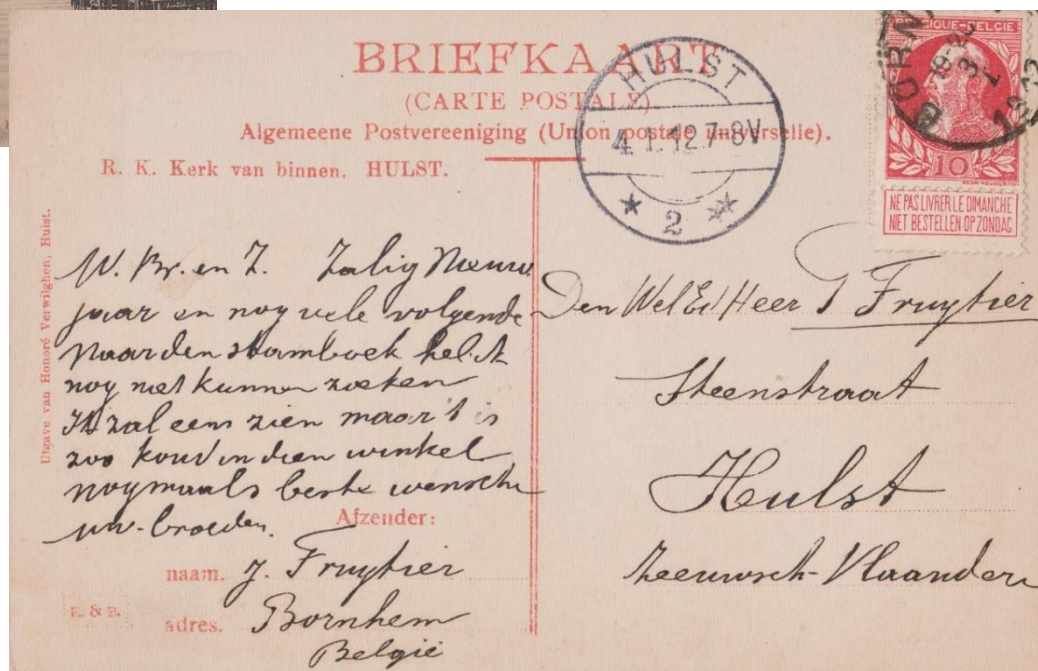
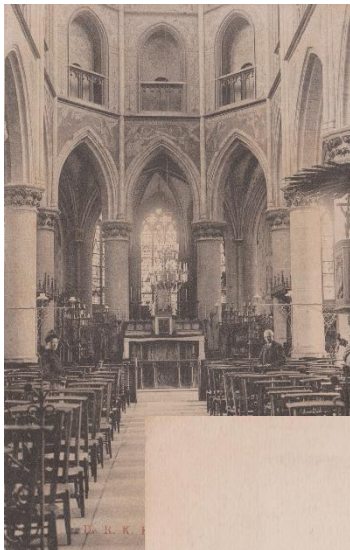
Een ansichtkaart of prentbriefkaart is een te versturen kaart, ongeveer met een formaat van 9 bij 14 cm, met op de voorzijde een afbeelding. De ontwikkeling van de prentbriefkaart begint eind van de jaren tachtig van de negentiende eeuw. De ontwikkeling vond vooral in Duitsland plaats, omdat het monopolie op het uitgeven van postkaarten daar kwam te vervallen. Ansichtkaarten, die veel gebruikt werden voor het geven van een 'levensberichtje' via de post, werden destijds al veel verzameld.

Bij de oorspronkelijke ansichtkaarten, die vanaf 1892 tot 1905 werden uitgegeven, was de gehele achterzijde gereserveerd voor de adressering. Men noemt deze kaarten ook wel 'voorlopers'. Tot 1905 mocht in Nederland de achterkant van een prentkaart alleen gebruikt worden om naam, adres en woonplaats op te schrijven. Het verzonden bericht stond dus uit weinig meer dan een afbeelding, want het was toen ook niet toegestaan om iets op de voorkant te schrijven. Een beeld zei meer dan duizend woorden, dacht men. Maar de belangrijkste reden was de lage frankeerwaarde. Het verzenden van kaarten mét één bericht was veel te duur. Toch zie je op kaarten die ouder zijn dan 1905 wel eens dat er op de voorkant ook tekst geschreven is. In uitzonderlijke gevallen is zelfs alles beschreven waar geen prent was afgebeeld.

Het kwam vroeger wel voor dat een dorps- of stadsfotograaf een foto maakte en die liet afdrukken als fotokaart. Meestal zijn daarvan maar kleine oplagen gemaakt, zodat ze vrij zeldzaam zijn. Dat is eveneens het geval bij ansichtkaarten van kleine dorpen. In Hulst maakten bijvoorbeeld de drukkers Verwilghen en Van Remortel vroege ansichtkaarten; in Kloosterzande deed Drukkerij Duerinck dat. Ook andere winkeliers werden leveranciers van lokale ansichtkaarten

De druktechnieken die gebruikt werden waren: lithografie (1892-1900), lichtdruk (onregelmatig patroon van kringeltjes) (1892-1940), hoogdruk (1898-1930), autochrom (1900-1912), fotodruk (ca. 1900-1980), diepdruk (1915-1955) en meerkleurdruk (1910-1965). Als type kaarten kennen we de zogenaamde 'Groeten uit ...'-kaarten, vooral gebruikt tussen 1892 en 1910. Voorts waren er vignetkaarten (1895-1901), witte balk kaarten, onder de foto stond een witte balk met tekst (Zie de oude foto "De Haven te Paal"), blauwe maanlichtkaarten, die gedrukt werden met een zachtblauwe inkt (1899 -1900), randversieringkaarten (bloemmotieven) (1900-1904), fotokaarten (1900-1904). Aan het gebruikte type kunnen we dus de datering voor een belangrijk gedeelte bepalen. Op oude ansichtkaarten werd in codering soms ook het jaar van uitgifte vermeld. De firma Trenkler gebruikte tussen 1907 en 1920 coderingen op de adreszijde: twee cijfers voor het jaartal, gevolgd door een

drukvolgordenummer. Voorbeeld: nummer 16 1466 betreft een kaart uit 1916 met drukvolgordenummer 66. Na 1920 gebruikte Trenkler letters die het jaar aangaven: k=1920, s=1921, t=1922, c=1923 etc. Op ansichtkaarten die jonger zijn dan 1930 staat het jaar van uitgifte ook vaak, meestal in code, op de kaart vermeld.

Hier de adreszijde van een ansichtkaart van Hulst uit 1912. De kaart is weliswaar verstuurd vanuit Temsche (Belgie), maar de voorzijde is een foto van het interieur van het Rooms-katholieke gedeelte van de Sint-Willibrorduskerk. De kaart is in zoverre bijzonder, dat ze op 3 januari 1912 als nieuwjaarskaart gestuurd is door Johannes Fruytier (1878-1940), die pater was in het klooster te Temsche (pater Amadeus) aan zijn broer Petrus M. Fruytier (1873-1939), die huisarts was in Hulst, waar de kaart op 4 januari (aldus het stempel) aankwam.

Fietsroute langs de locaties

Langs de fietsknooppunten, totale afstand 75 km

Start: Museum Hulst, 's-Landshuis, Steenstraat

49: Markt, Hulst

52: Van der Maelstedeweg, Hulst

10: Grensstraat, Sint-Gillis-Waas, België

60: Hombachstraat, Nieuw Namen

66: Willem Hendrikstraat, Graauw

59: Paalseweg, Graauw

55: Boudeloodijk, Lamswaarde

13: Boudeloodijk, Lamswaarde

9: Perkpolder, Walsoorden

12: Hengstdijk, Hengstdijk

54: Vogelfort: Hengstdijk

15: Margaretsedijk, Hengstdijk

57: Margaretsedijk, Hengstdijk

47: Tivoliweg, Hulst

Nu u toch onderweg bent, kunt u tussen knooppunt 9 en 12 afslaan naar de dijk. Daar op de Westdijk 1, Ossensisse, bevindt zich boerderij "Ondersteboven".

In de klassieke schuur is een dependance van het museum met een verzameling boerengerei te zien. Voor de openingstijden zie de website: www.boerderijondersteboven.nl

Hulst

In Hulst en omliggende gemeenten komen de ansichtkaarten voor het eerst voor omstreeks 1892. Oudere stads- of dorpaafbeeldingen zijn er wel, maar die werden niet als ansichtkaart gebruikt. De oudste bekende gefotografeerde buitenopnamen van Hulst zijn foto's van de oude toren van de Sint-Willibrorduskerk, dus ouder dan 1876. Ook van de intocht van burgemeester C.C.P. Pierssens in 1874 is een buitenopname bekend.

De meeste afbeeldingen in Hulst zijn van de drukke gebieden. Afbeeldingen van de Gentsestraat, Steenstraat, de Markt, de omgeving van de kerk en het stadhuis zijn er enorm veel. Het zijn sterk gevarieerde kaarten in allerlei uitgaven. Ook van de buitenwijken zijn er tal van ansichtkaarten, met name de Stationsweg, Tivoli, de Zoutestraat richting Bosdorp (omgeving Blaauwe Hoeve) en de wallen en Buitenvest .

Sint-Jansteen

De meeste kaarten van Sint-Jansteen zijn te situeren rond het kerkgebouw en het (voormalige) gemeentehuis. De meeste kaarten zijn genomen in de Hoofdstraat, Hemelstraat en Wilhelminastraat. De straatnamen waren vroeger anders dan tegenwoordig. Zo heette de Brouwerijstraat vroeger Molenstraat. Ook van Heikant, met name van de Julianastraat en rond het kerkgebouw en van Absdale zijn prentkaarten, zij het in mindere mate dan van Sint-Jansteen.

HULST

Circa 1925

2023

SINT-JANSTEEN

Circa 1930

2023

Kapellebrug

Van Kapellebrug bestaat ook een aantal ansichtkaarten, vrijwel allemaal gesitueerd in de Gentsevaartstraat rond de gebouwen van de Nederlandse douane en van de Belgische douane. Het interieur en de tuin van de kapel Ter Eeken werd regelmatig gebruikt als ansichtkaart. Ook van de voormalige wielerveding (‘de piest’) zijn enkele ansichtkaarten bekend.

Clinge

Clinge kent eigenlijk maar twee drukke straten waar ansichtkaarten zijn gemaakt, te weten de 's Gravenstraat en de Molenstraat. In de 's-Gravenstraat zijn de oudste kaartjes genomen rond de kerk en het gemeentehuis. Ook het gebied rond de grensovergang met De Klinge-Waas is regelmatig vastgelegd. Sinds de jaren '70 zijn er ook ansichtkaarten gemaakt van de woon- en zorginstelling De Sterre

Nieuw-Namen

Van het dorp Nieuw-Namen, dat pas halverwege de negentiende eeuw een eigen parochie met een eigen kerkgebouw werd, zijn veel kaarten in omloop. Deze zijn meestal te situeren aan de grensovergang aan de Kouterstraat met Kieldrecht (bij het voormalige douanekantoor) en op de kruising van de Hulsterloostraat (vroeger Dorpstraat), Hombachtstraat en Smetstraat. Ook zijn er prentkaarten bekend uit het poldergebied, met name van de grensafscheidingen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Van de Meester Van der Heijdegroeve zijn ook ansichtkaarten bekend.

KAPELLEBRUG

Circa 1950

2023

CLINGE

Clinge - Gravenstraat met Kerk

Circa 1935

2023

NIEUW-NAMEN

Circa 1925

2023

Emmadorp

Kaarten van Emmadorp zullen onze brievenbus niet laten uitpuilen; er zijn er maar bitter weinig. Er zijn er enkele bekend, genomen vanaf de zeedijk met zicht in de Koninginnestraat, waarbij het café Het Verdrongen Land dikwijls wordt geportretteerd. Ook van wat grotere boerderijen in de Parallelweg zijn foto's bekend; soms met groepen van gevluchte Belgische kinderen tijdens de Eerste Wereldoorlog. In diezelfde periode werden ook enkele ansichtkaarten gemaakt van de elektrische grensafscheidingen op de dijken in de nabijheid (Prosperpolder).

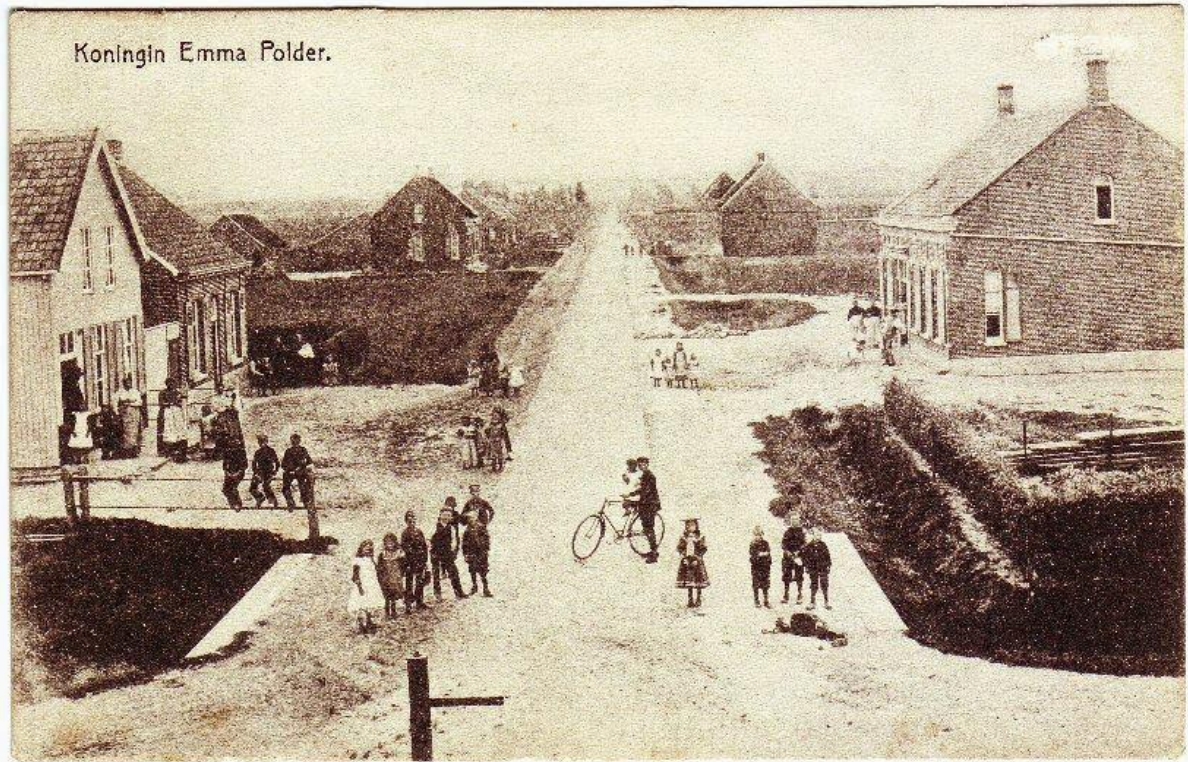
Graauw

Van het dorp Graauw zijn redelijk veel ansichtkaarten bekend; veelal afgebeeld in het geschiedenisboek van de Graauwse parochie. De meeste kaarten zijn van de Dorpstraat, meestal in de buurt van de kerk. Ook van het kruispunt met de Kortestraat en de Oude Kaai zijn kaarten bekend. Van de molen van Zandberg en omgeving (Standertmolenstraat) waren fotokaarten in omloop.

Paal

De meeste ansichtkaarten van Paal zijn gesitueerd rond het voormalige haventje met de scheepswerf Moed en Trouw van Verras. Ook van het café In 't zicht der Schelde zijn ansichtkaarten bekend. Er zijn enkele kaarten van de Havenstraat en er is een aantal kaarten van de molen van Duivenhoek.

EMMADORP

Circa 1910

2023

GRAAUW

Circa 1895

2023

PAAL

L. d. Koster v. d. E.?

De Haven te Paal.

Circa 1905

2023

Kruispolderhaven

De kaarten van Kruispolderhaven zijn vooral van het voormalige haventje met daarop de silo's van de gebroeders Broekaart en het (voormalig) cafeetje d'n Burtman. Enkele foto's zijn genomen in de Lange Nieuwstraat.

Lamswaarde

Van het dorp Lamswaarde zijn redelijk veel ansichtkaarten bekend. Veel van deze zijn genomen in de Jacobus de Waalstraat, vroeger de Dorpstraat genoemd, rond het kerkgebouw. Deze zichtjes zijn meestal vanaf de Boudeloodijk naar het zuiden genomen. Ook in de Dreef werd gefotografeerd, rond het voormalig jongensschoolgebouw en de huidige Luifel; en in de Dreef werd de molen van Fassaert nogal eens op de gevoelige plaat gezet. Nadat de Frederik Hendrikstraat als verkeersader in gebruik werd gesteld, zijn ook daar ansichtkaarten van gemaakt. Van het gehucht Kuitaart is eveneens een aantal ansichtkaarten bekend, allemaal gesitueerd rond de Oostvogelkreek en de molen van Van Jole.

Kloosterzande

De meeste ansichtkaarten van Kloosterzande zijn gemaakt in de Molenstraat, na 1943 Cloosterstraat genoemd. Kloosterzande heeft het 'geluk' gekend van de watersnood van 1906, want toen is op initiatief van de familie Collot d'Escury vrijwel geheel het overstroomde gedeelte gefotografeerd, inclusief de visite van koningin Wilhelmina. Van deze foto's werden pakjes fotokaarten gemaakt, waarvan de opbrengst naar de slachtoffers van de ramp ging... Van het dorp Kloosterzande zijn bovendien tal van foto's bekend die al dateren van kort voor het jaar 1900. De drukkerij van Jac. Duerink gaf sinds 1902 een groot deel van de fotokaarten van Kloosterzande uit. Op de afgebeelde fotokaart van Kloosterzande, staat Jac. Duerinck zelf afgebeeld, helemaal rechts met strohoed, met zijn dochttertje Hermien aan de hand. Aan de hand van haar leeftijd (ze is geboren in 1915) kunnen we deze prentkaart goed dateren." Veel kaarten zijn er van het Hof te Zandeplein (met de muziekkiosk), de Hulsterweg en de Molenstraat.

KRUISPOLDERHAVEN

Circa 1975

2023

LAMSWAARDE

Circa 1915

2023

KLOOSTERZANDE

Circa 1918

2023

Groenendijk

In navolging van de ansichtenkaarten van Kloosterzande, zijn ook te Groenendijk veel zichtjes gemaakt. Het gebied rond de molen en de Zoutendijk staat regelmatig op de foto en ook de omgeving rond de kerk en de scholen (Kerkdreef) is dikwijls gefotografeerd. Van het gedeelte van de zogenaamde 'Verkensmarkt' tot aan de Kruisweg, in de volksmond 'de Lange Munt' genaamd, is vrijwel niets op fotogebied te vinden.

Walsoorden

De belangrijke positie die Walsoorden voor de Tweede Wereldoorlog innam, was zeker reden om er veel ansichtkaartjes te maken. Vooral in de Walsoordensestraat rond de voormalige meestoof zijn er veel te vinden, maar ook van het gebied van het steigerplein met het café van Huisman waar de veerpont aanmeerde. De kleine huisjes van het Nieuwe-Diep met het haventje staan er regelmatig op. Ook was er de halte van de tramlijnen Hulst-Walsoorden en Axel-Walsoorden, waardoor er ook kaarten bekend zijn met de voormalige tramverbinding er op.

Ossenisse

De meeste ansichtkaarten van Ossenisse zijn gemaakt in de omgeving van het kerkgebouw, de Lageweg, Dorpstraat en de Kipstraat. Ook in de Weststraat zijn wat ansichten van het schoolgebouw bekend. Op het gehucht Zeedorp zijn enkele foto's genomen vanaf de zeedijk, met name in de tijd dat in het haventje nog veel suikerbieten werden ingeladen in de kleinere schepen.

GROENENDIJK

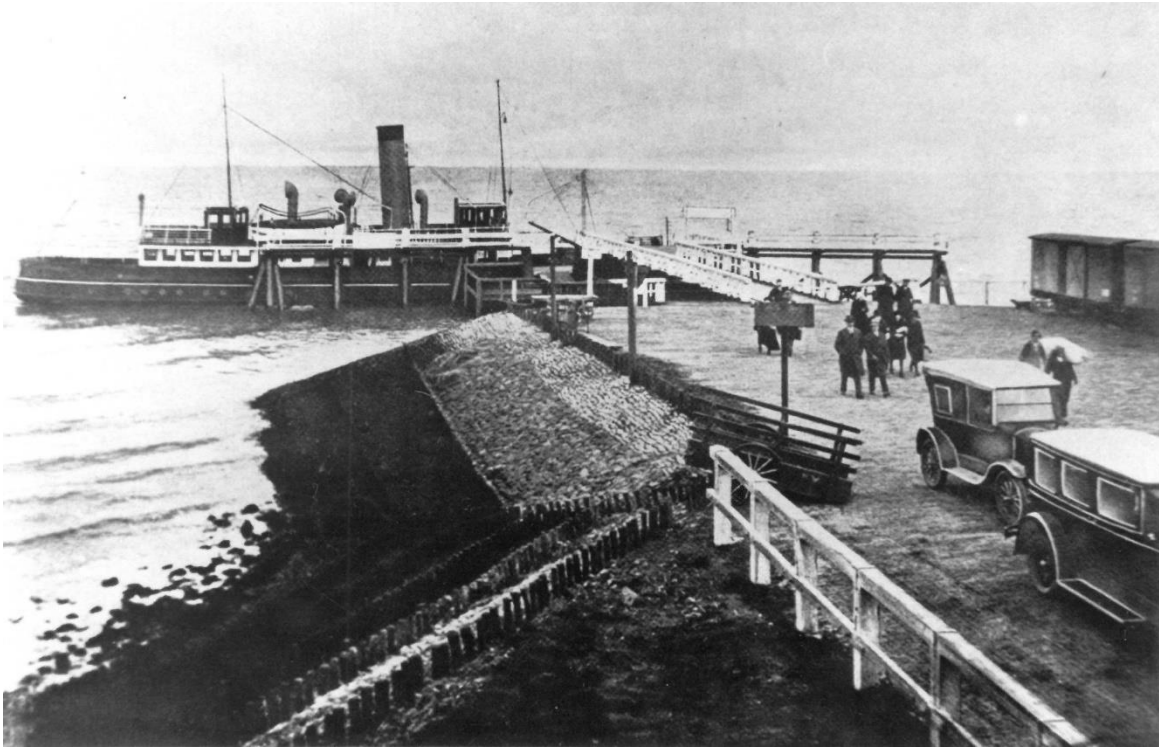

Circa 1925

2023

WALSOORDEN

Circa 1935

2023

OSSENISSE

Circa 1910

2023

Hengstdijk

Van Hengstdijk zijn niet veel kaarten bekend. Er zijn er enkele van de Hengstdijkse Kerkstraat met enkele winkeltjes en natuurlijk ook het kerkgebouw. Van de Sint-Josephstraat (tevooren Oostdijk) en de Plevierstraat, waar de eerste smederij van Kerckhaert was, zijn kaartjes bekend. In een latere periode komen ansichtkaarten van De Vogel en met name van de camping in omloop.

Boschkapelle

Van het dorp Boschkapelle zijn bitter weinig ansichtkaartjes bekend. Een paar uitzonderingen zijn die van in de Kerkstraat rond het kerkgebouw en van de molen van Jansen. Een klein aantal is er van de Bossestraat.

Terhole

Ansichten van Terhole zijn er niet in overvloed, al zijn er wel wat zichtjes van de Hulsterweg, met name van het grote huis van dierenarts Colsen. Ook van de Ossenhoek, Rustwat en de Notendijk met het schoolgebouw zijn er kaartjes bekend.

Stoppeldijk (foto bij de inleiding)

Op Stoppeldijk zijn de meeste ansichtkaarten gemaakt in de Dorpstraat, in de volksmond beter bekend als 'Rapenburg'. Ook daarvan zijn de meeste van rond het kerkgebouw, waar vlakbij ook het gemeentehuis stond. Een klein eindje verder stond ook de molen van Fassaert, die een paar keer gefotografeerd is. Andere zichtjes uit Stoppeldijk zijn gemaakt aan het zg. Stoppeldijk-Tol (ook Rapenburg-Tol), waar ook een schoolgebouw stond. Een klein aantal kaartjes komt uit de Pauluspolder, waar tot 1860 de kerk gesitueerd was en ook het openbare schoolgebouw stond.

HENGSTDIJK

1909

2023

BOSCHKAPELLE

Circa 1905

2023

TERHOLE

Circa 1925

2023

COLOFON

Uitgave: Museum Hulst

Teksten: Carlo Buijsrogge, Bert Zandvoort

Foto's en objecten: Carlo Buijsrogge

Fotografie: Karel Lansu

Cover: Mariska de Blok

Samenstelling: Bert Zandvoort

